Keski-Suomen TE-toimiston lausunto hallituksen talousarvioesitykseen HE 29/2019 vp

Pl 32 - Vuoden 2020 valtion talousarvioehdotuksen työllisyyden edistämisen määrärahat, toimenpiteet ja niiden vaikutusten arviointi

Talousarvioehdotuksen pääluokan 32 painopisteet ovat oleellisia työllisyyden ja elinkeinotoiminnan kehityksen kannalta. Panostukset yritysten kilpailukykyyn sekä teknologia- ja innovaatiotoimintaan, uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin, tuottavuuskasvuun, työvoiman täysimääräiseen hyödyntämiseen sekä osaamiseen ovat oleellisia korkean työllisyysasteen ja matalan työttömyysasteen saavuttamiseksi sekä talouskasvun ylläpitämiseksi.

Työ- ja elinkeino -palvelujen tehostaminen ja TE-toimistojen resursointi

Viime vuosien talouskasvun ja työllisyystoimien seurauksena suhdannetyöttömyys on väistynyt. Merkittävä osa työttömyydestä on rakennetyöttömyyttä. Keski-Suomessa osuus on 68 prosenttia ja koko maassa 64 prosenttia (noin 150 000 työtöntä). Rakennetyöttömyydenkin muuttujista pitkäaikaistyöttömyys on laskenut koko maassa ja erityisen voimakkaasti Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa. Se, että rakennetyöttömyyden muuttujista toistuvaistyöttömyys sekä palveluilta palveluille siirtyminen ja työttömäksi jääminen eivät ole laskeneet, kertoo näiden asiakkaiden osalta työttömyyden syvenemisestä. Rakennetyöttömyyden taustalla on usein työkykyyn, ikään, sijaintiin ja osaamiseen liittyviä tekijöitä.

Hallituksen tavoite TE-palvelujen tehostamiseksi on oikean suuntainen. Rakennetyöttömien saaminen työmarkkinoille edellyttää henkilökohtaista palvelua ja vahvaa alkupalvelua työttömyyden alussa. Talousarvioesityksen panostukset TE-toimistojen toimintamäärärahoihin ovat oleellisia tavoitteen saavuttamiseksi. Toimintamäärärahatason nostaminen on välittämätöntä myös työllisyyden kuntakokeiluhankkeiden resursoimisen näkökulmasta. Työllisyyskehityksen kannalta tärkeitä ovat myös muun muassa osatyökykyisten työllistymisen edistämiseen, ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen, osaamisen kehittämiseen sekä palkkatuen käytön tehostamiseen liittyvät toimet.

Ulkomaisen työvoiman saatavuus

Kotimainen työvoima ei riitä kehittyvän elinkeinotoiminnan tarpeisiin. Onkin tärkeää, että ulkomaisen työvoiman saatavuuteen panostetaan voimakkaasti. Työlupamenettelyä tulisi helpottaa poistamalla ulkomaisen työvoiman saatavuusharkinta tai tuomalla päätöksenteko mahdollisimman lähelle yritystä. Työvoiman saatavuus on useilla toimialoilla merkittävä kasvun este. Rekrytointiongelmat kertovat taloudessa olevasta hyödyntämättömästä kasvupotentiaalista. Ulkomaisen työvoiman tarvetta ei tulisi arvioida alalla olevien työttömien määrän pohjalta, vaan arvioinnin tulisi perustua yrityksen kasvu- ja kehitysmahdollisuuksiin. Huomioon tulisi ottaa myös Suomen heikkenevä väestökehitys. Ulkomaista työvoimaa tarvitaan sekä asiantuntija-aloilla että suorittavissa tehtävissä. Suomessa olisi tärkeää laatia pitkän aikavälin ohjelma, jossa kartoitettaisiin kotimaisen työvoiman riittävyys ja maahanmuuttaja työvoiman tarve eri osaamisaloilla. Nykyisten tilastolähteiden pohjalta on vaikea tehdä arviota siitä, mikä on ylipäätään kotimaisen työvoiman riittävyys pienenevien ikäluokkien Suomessa talouskasvun eri tasoilla.

Työllistämis-, koulutus- ja erityistoimien määräraha

Tehokkaan työllisyyspolitiikan varmistamiseksi TE-toimistojen toimintamäärärahojen ohella tulee huolehtia työllistämis-, koulutus- ja erityistoimien määrärahan riittävyydestä. Oleellista on myös se, että työttömyysetuuksia voidaan edelleen käyttää palkkatuen ja starttirahan rahoitukseen. Palkkatuen rahoituksen

ohella tulee turvata muiden työllistymistä edistävien palvelujen saatavuus sekä TE-toimistojen että tulevien työllisyyden kuntakokeilujen asiakkaille. Erityisen tärkeää on työmarkkinalähtöisen koulutuksen saatavuuden varmistaminen. Työllistymistä edistävistä palveluista vaikuttavimpia ovat lähellä yrityksiä toteutettavat palvelut, kuten esimerkiksi yhteishankintakoulutus ja palkkatuki yrityksiin.

Palkkatuen käytön lisääminen

Työllisyyden kuntakokeilut sekä palkkatukiuudistukset ovat hallituksen tähän asti julkaisemista työllisyyspoliittisista toimista keskeisimpiä. Palkkatukijärjestelmä on monen yrittäjän mielestä varsin toimiva jo nykyisellään. Järjestelmän keventäminen edellyttää lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka liittyvät palkkatuen taustalla oleviin kriteereihin (esim. edellytys asiakkaan osaamisvajeesta palkkatukitehtävään liittyen). Kriteerit liittyvät osin myös palkkatuen kilpailua vääristäviin vaikutuksiin. Tästä johtuen on oleellista, että järjestelmää uudistettaessa huomioidaan se, että palkkatuki on tukimuoto, joka vaikuttaa suoraan yrityksen kustannustasoon. Palkkatuen tulisi kohdentua niille asiakkaille, joiden työllistyminen ilman palkkatukea on epätodennäköistä tai tapahtuisi pitemmällä viiveellä kuin ilman palkkatukea. Palkkatuen kehittämisen osalta harkinnanarvoista olisi Ruotsin mallin kokeileminen, millä voisi olla vaikutusta myös työmarkkinajäykkyyksien vähentämisessä. Nyt toteutettavat nopeat toimet palkkatukipäätösten nopeuttamiseksi nykylainsäädännöllä voivat johtaa byrokratian lisääntymiseen.

Työmarkkinoiden muutos

Hallituksen tavoitteeksi asettama osatyökykyisten, vaikeasti työllistyvien, nuorten, ikääntyvien ja maahanmuuttajien työttömänä olevien työvoimareservin saaminen työmarkkinoille voi olla vain osa ratkaisua, sillä tässä kohdejoukossa työllistymistä hidastavia tekijöitä on usein samalla asiakkaalla useita. Työmarkkinat tulevat muuttumaan entistä voimakkaammin sekä työnantajien että työnhakijoiden priorisoinneista johtuen. Tästä näkökulmasta etuusjärjestelmän kehittäminen kannustinloukkujen poistamiseksi sekä työmarkkina jäykkyyksien poistaminen ovat välttämättömiä toimia työllisyyden ja elinkeinotoiminnan edistämiseksi pitkällä tähtäimellä. Näillä toimilla mahdollistetaan myös se, että työllisyyden hoidossa päästään jälkihoidosta ennaltaehkäisyyn.

Työllisyyden kuntakokeilut

Työllisyyden kuntakokeiluissa TE-palveluja siirretään kuntien työnjohdon alaisuuteen. Kuntien autonominen asema poistaa Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalta merkittävässä määrin ohjausvaltaa työllisyyspolitiikkaan. Julkisen tehtävän siirtäminen julkiselta toimijalta toiselle ei tuo lisäarvoa, jos tätä kautta ei ole saavutettavissa merkittäviä yhteisvaikutuksia. Kuntakokeilujen osalta oleellista on valtiolta siirtyvien sekä kuntien resurssien yhdistämisellä saatava lisäarvo asiakkaan henkilökohtaiseen palveluun sekä vahvaan alkupalveluun. Keskeistä on erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä kuntien muiden palvelujen (esim. koulutuspalvelut ja nuorisopalvelut) nykyistä tehokkaampi yhteensovittaminen asiakasrajapinnassa. Jotta näissä onnistutaan, on oleellista, että kunnat lisäävät omia resurssejaan työllisyyspalveluihin sekä saavat avattua eri tehtäväalueiden välisiä raja-aitoja kuntasektorin sisällä.

Kuntakokeilujen laajeneminen suurten kaupunkien ulkopuolelle ja se, että kuntien yhteisissä kokeiluissa kunnat toimivat itsenäisesti, tekee TE-palvelujärjestelmästä sekavan ja asettaa asiakkaat väistämättä eriarvoiseen asemaan riippuen siitä minkä turvalajin, iän tai kansalaisuuden omaavia he ovat. Näin laajamittaisen kokeilun osalta olisi ollut ensi arvoisen tärkeää varmistaa, että kokeilujen kautta kehitettävä tulevaisuuden työllisyyden hoidon malli tulee olemaan perustuslaillisesti hyväksyttävä. Olisi tärkeää varmistaa myös työllisyyspalvelujen ja sote-palvelujen integraatio, siinä tapauksessa, että maakunnallinen sote-malli toteutuu. Maakunnallisen soten toteutuessa voidaan joutua tilanteeseen, jossa yhdistämisen sijaan työllisyyspalvelut on siirretty maakuntatasolta kuntatasolle ja sote-palvelut kuntatasolta maakuntatasolle.

Jäljelle jäävän TE-toimiston osalta kaavailtu osaavan työvoiman saatavuuteen ja rekrytointiin keskittyvä palvelumalli jää ohueksi nuorten ja maahanmuuttaja-asiakkaiden siirtyessä kuntien palveluvastuulle. Käytännössä asiakkaiden siirtäminen kunnille ei johda asiakasyhteistyön lisääntymiseen, vaan poistaa TE-toimistoilta valtuudet palvella ko. asiakkaita. Tätä kautta poistuu myös tarve monialaiselle yhteispalvelulle ja nuorten ohjaamotoiminnalle kuntien palveluvastuulle siirtyvien asiakkaiden osalta. Yhteistyön tehostamisen sijaan kyseessä on palveluvastuun ja resurssien siirto. Asiakassiirron suuruudesta johtuen on todennäköistä, että kahden ja puolen vuoden kokeiluajasta merkittävä osa menee toiminnan organisoimiseen.

Työ- ja elinkeinopolitiikan toimeenpano tehtävien organisointi

Tavoitteena tulisi olla, että työllisyys- ja elinkeinopolitiikassa ja siihen liittyvien toimeenpano tehtävien organisoinnissa päästään hallituskaudet ylittävään pitkäjänteisempään kehittämiseen. Merkittävät muutokset toiminnan logiikassa hallituskausien välillä tekevät toiminnan kehittämisestä väistämättä poukkoilevaa. Samalla hallinnonalan resurssia kohdentuu sellaiseen kehittämiseen, joka ei johda pysyviin toimintamalleihin. Työllisyyden kuntakokeilun toimintamallin mahdollisesti vakinaistuessa nousee esille kysymys siitä, mikä on jatkossa valtion rooli työllisyys- ja elinkeinopolitiikan toimeenpanossa.

Tuula Säynätmäki
Johtaja
Keski-Suomen TE-toimisto